مراتب حس و تفکیک آن‌ها از خودآگاهی

آن چیزی که الآن می‌خواهم عرض کنم، در فضای آگاهی و خودآگاهی است. در این چند لحظه‌ای که می‌ماند، سریع این را عرض می‌کنم. این‌ها را یادداشت بفرمایید و فرق آن‌ها را هم ببینید؛ در فقه چقدر بین این‌ها فرق می‌گذارید! اولین درجه حس که نورون‌ها کارشان را انجام می‌دهند، همان «حساسُ» است و «متحرکُ بالارادة» بعد از آن است. «جسمٌ انما ٍحساسٌ»؛ حس می‌کند. این حس در کتب قدیمی هم بود؛ حواس خمس ظاهری و حواس خمس باطنی؛ همه این‌ها یک نحو حس است و نمی‌توانید هیچ‌کدام از این‌ها را قیچی کنید. حس لامسه، ضعیف‌ترین حس بدن است؛ ضعیف‌ترین که می‌گویم یعنی خشن‌ترین که درست در مرز ماده است و اعصاب محیطی است که در پوست شما آمده است؛ این حس لامسه است. اگر کمی لطیف تر شود، حس ذائقه و شامه و بویایی و چشایی که حس هستند، اما ظریف‌تر و آن هم دارد کار خودش را توسط همین نورون‌ها انجام می‌دهد. دو تا حس مهم‌تر داریم: حس بعدی سامعه است که با شنیدن صورت می‌گیرد و حسی است که قابلیت بسیار فراتری نسبت به حس ذائقه دارد؛ و حس باصره که در روایت «عرفان المرء نفسه أن يعرفها بأربع طبائع و أربع دعائم و أربعة أركان»[1]، حضرت قوه باصره را با نور تعریف می‌کنند. یعنی تا نور نباشد...؛ نور چه دم و دستگاهی افاده می‌کند! بستری را فراهم می‌کند که قوه باصره ما در این عالم خاک ببیند. همین قوه باصره در خاک می‌رود، در عالم برزخ طور دیگری می‌بیند؛ با دم و دستگاهی که دارد. آنجا هم دیدن است. پس این حس است که دو جور حس ظاهری و حس باطنی است.

این‌ها مراتبی از حس است که هنوز ملازم‌های با خودآگاهی ندارد. وقتی به پای بچه سوزن می‌زنید، گریه می‌کند، اگر حس نکرده باشد ممکن نیست گریه کند؛ یک احساسی دارد. الآن حس لامسه او کار انجام داده. اما آیا چون گریه کرد، معنایش این است که بچه به خودش خودآگاهی هم دارد؟! ملازم‌های ندارد. این‌ها مراتب احساس است. حس و حس و حس، همینطور جلو می‌آید تا یک جایی می‌رسد که خویشتن‌آگاه می‌شود و به خود می‌آید؛ خودش را می‌فهمد و به‌عنوان من، یک درکی از خودش دارد. در اصطلاحاتی هم که در روان‌شناسی و فلسفه ذهن دارند، بین این‌ها فرق می‌گذارند. من کاری به آن‌ها ندارم، فقط اشاره کردم. مثلاً دیدم بین خویشتن‌آگاهی با خودآگاهی تفاوت می‌گذارند. الفاظی است که باید مقصود از آن‌ها معلوم باشد و روشن هم هست که خودآگاهی درجه بالاتری است که از آن چه که در ذهنمان می‌گذرد، خبر داریم و مدیریت می‌کنیم.

---

[1] تحف العقول، النص، ص: ۳۵۴

بازبینی #4
ایجاد شده 15 سپتامبر 2024 16:25:26 توسط ... .
به روزرسانی شده 6 فوریه 2025 12:46:08 توسط ... .